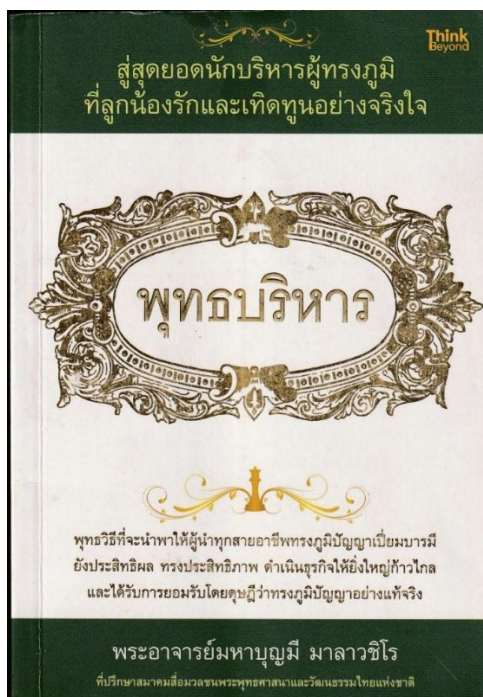

บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review)

พุทธบริหาร

Buddhist Administration

ผู้เขียน: พระมหาบุญมี มาลาวชิโร

พระครูปริยัติกิจธำรง¹, ธนรัฐ สะอาดเอี่ยม²

^{1,2}มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์, สุรินทร์, ประเทศไทย

¹Phrakhrupariyatkitdhamrong¹, Thanarat Sa-ard-iam²

^{1,2}Mahachulalongkomrajavidyalaya University, Surin Campus, Surin, Thailand

✉: Somvangram@gmail.com

(Corresponding Email)

Received: 12 March 2024; Revised: 08 April 2025; Accepted: 18 April 2025

© The Author(s) 2025

บทคัดย่อ

หนังสือเรื่อง “พุทธบริหาร” มีเนื้อหาสาระ ดังนี้ 1) การบริหารมีมานานตั้งแต่มนุษย์เริ่มมาอยู่ร่วมกัน การบริหารที่ดีที่สุด คือ “การบริหารแบบพุทธ” พระพุทธเจ้าได้บัญญัติข้อปฏิบัติ ที่เรียกว่า “ศีล” หรือ “พระวินัย” ในการบริหารจัดการคณะสงฆ์ ได้แก่ อัตตวิปปสัณห์ โลกวิปปสัณห์ และอภิมหาวิปปสัณห์ 2) องค์ประกอบของการบริหารแนวพุทธ ได้แก่ การบริหารตนเอง การบริหารคน การบริหารงาน การบริหารทรัพย์สิน และการ

บริหารเวลา 3) คุณลักษณะของนักบริหารตามแนวพุทธนั้น ต้องมีหลักพรหมวิหารธรรม (ธรรมสำหรับผู้ใหญ่) ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา เป็นผู้มีความเมตตา ฉลาด และถึงพร้อมด้วยที่พึ่งอาศัย 4) พุทธวิธีในการวางแผนงานอย่างละเอียด จากองค์ประกอบ 5W1H คือ ใคร อะไร ที่ไหน เมื่อไร ทำไม และอย่างไร ในเชิงพุทธเรียกว่า “พุทธกิจประจำวัน” พุทธกิจที่พระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญเป็นประจำในแต่ละวัน 5) พุทธธรรมสำหรับนักบริหารผู้ทรงปัญญา ได้แก่ พรหมวิหาร สังคหวัตถุ สัมปติธรรม ทิศ มิตระแท้ ทศพิธราชธรรม ราชสังคหวัตถุ จักรวรรดิวัตร และลัทธิปริหานิยธรรม เป็นต้น 6) พุทธธรรมในการครองใจเพื่อนร่วมงานที่พระพุทธเจ้าทรงตรัส เรียกว่า “สังคหวัตถุ” ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตตา 7) การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารและผู้ใต้บังคับบัญชา ได้แก่ ผู้บริหารพึงบำรุงผู้ใต้บังคับบัญชาและคนงาน และผู้ใต้บังคับบัญชาหรือพนักงานควรอนุเคราะห์นายหรือผู้บริหาร 8) พุทธวิธีในการวินิจฉัยสั่งการที่ทรงประสิทธิภาพสูงสุด คือ ส่วนที่เป็นข้อเท็จจริง (Fact) และ ส่วนที่เป็นค่านิยม (Value) มาประกอบกับหลักสัมปติธรรม 9) พุทธวิธีในการบริหารความเสี่ยงที่พระพุทธเจ้าทรงสอนให้นำมาใช้ในการบริหารองค์กร เรียกว่า “อปริหานิยธรรม” ได้แก่ หมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์ พร้อมเพรียงกันประชุม ไม่ถืออำเภอใจ ท่านเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่ เคารพนับถือท่านเหล่านั้น ไม่ลู่อ่อนอดทนหา ไม่หลบหลู่ดูหมิ่นกัน และกำหนดมาตรการคุ้มครอง 10) พุทธวิธีในการจัดการความรู้อย่างชาญฉลาดของพระพุทธเจ้า เริ่มตั้งแต่การกำหนดให้พระสาวก ออกไปประกาศพระพุทธศาสนา 11) พุทธวิธีบริหารกับวิธีนสาคเข้ากับการจัดการสมัยใหม่ เรียกว่า “หลักการ 4M” ได้แก่ Money (เงิน) Management (การจัดการ) Manpower (แรงงาน) และ Machinery (เครื่องจักร) และ 12) พุทธวิธีการสร้างองค์กรให้ยั่งยืน จัดเป็นองค์ประกอบใน “อริยมรรค” มีความสำคัญในการพัฒนาความประพฤติทางกาย วาจา ของคนเราให้บริสุทธิ์

คำสำคัญ: พุทธบริหาร, นักบริหารตามแนวพุทธ

Abstract

The book “Buddhist Administration” contains the following contents: 1) Administration has been around since humans first started living together. The best administration is “Buddhist Administration”. The Buddha has established practices called “Sila” or “Vinaya”. In the management of the Sangha, there are three types: self-governance, world-government and Dhamma-governance. 2) Elements of Buddhist administration include self-governance, people management, work management, property management and time management. 3) The characteristics of a Buddhist administrator must have the principles of the Brahmavihāra (the principles for adults), namely, loving-kindness, compassion, sympathetic joy, and equanimity. They must be discerning, intelligent, and have a place to rely on. 4) Buddhist method of planning work decisively from the 5W1H elements: who, what, where, when, why and how. In Buddhist terms, it is called "Daily Buddhist Activities", Buddhist activities that the Lord Buddha performed regularly each day. 5) Buddhism for wise administrators includes the Brahmavihāra, Saṅgahavatthu, Sappurisaḍḍhamma, Direction, True Friend, Ten Royal Virtues, Rajasanghavatthu, Imperial Conduct, and Licchavi Parihaniya Dhamma, etc. 6) The Buddhist principles for winning the hearts of colleagues that the Buddha taught are called "Saṅgahavatthu", which include giving, loving speech, helpfulness, and

unity. 7) Creating relationships between executives and subordinates: Executives should nurture subordinates and workers, and subordinates or employees should be considerate of their bosses or executives. 8) The most effective Buddhist method of judgment is the combination of facts and values, along with the principles of good people. 9) The Buddhist method of risk management that the Lord Buddha taught to be used in the management of an organization is called “Aparihāniyadhamma”, which includes meeting regularly, meeting together in unison, and not being arbitrary. Those who are adults, respect them, do not abuse their power, do not insult or despise each other, and set up protective measures. 10) The Buddha's clever method of managing knowledge began with the command for his disciples to go out and proclaim Buddhism. 11) Buddhist management method and the method of integration with modern management is called “4M principle” which includes Money, Management, Manpower and Machinery. And 12) Buddhist methods for creating sustainable organizations are considered components of the “Noble Path” and are important in developing the physical and verbal behavior of people to be pure.

Keywords: Buddhist administration, Buddhist administrators

1. บทนำ

หนังสือเรื่อง “พุทธบริหาร” (ผู้สืดยอดนักบริหารผู้ทรงภูมิที่ลูกน้องรัก และเทิดทูนอย่างจริงใจ) เขียนโดย พระมหาบุญมี มาลาวิชโร พิมพ์เมื่อปี 2553 จำนวนหน้า ความหนา 176 หน้า 12 บท เป็นหนังสือที่นำหลักการบริหารแบบพุทธ มาประยุกต์ใช้กับการบริหารสมัยใหม่ เพื่อให้ผู้บริหารและพนักงานมีความสุขกับการทำงาน มีความรู้ มีความเบิกบาน โดยผู้บริหารจะต้องเป็นผู้ที่มีสติปัญญา เป็นบัณฑิต ไม่บริหารงานด้วยกิเลสตัณหา ไม่กระทำการสิ่งใด ๆ ด้วยความอยากที่มากจนเกินไป รู้จักความพอดี เอาสติปัญญามาเป็นประธาน และดำเนินธุรกิจด้วยความไม่เห็นแก่ตัว การจะทำให้การบริหารงานแบบพุทธสำเร็จขึ้นมาได้นั้น จะต้องได้รับความร่วมมือจากพนักงานทุกคน และทุกคนในองค์กรจะต้องมีอุดมคติร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นนายจ้าง ผู้จัดการ หัวหน้า และลูกน้อง เพื่อจะได้ทำงานเป็นเอกภาพเกิดความสันติสุขอย่างแท้จริง

แรงบันดาลใจของผู้วิจารณ์ในการเลือกหนังสือเล่มนี้มาวิจารณ์ คือ เป็นหนังสือที่ช่วยให้ผู้บริหารสมัยใหม่ รู้วิธีที่จะนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้ในการบริหารองค์กรของตน ซึ่งการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้นี้ นอกจากจะช่วยให้การบริหารองค์กรดำเนินไปสู่ความสำเร็จได้อย่างราบรื่นแล้ว ก็ยังช่วยให้ผู้บริหารและพนักงานในองค์กรมีความสุขกับการทำงานด้วย นักบริหารที่ได้อ่านหนังสือเล่มนี้ จะได้พบกับการบริหารแบบใหม่ ที่นำเอาการบริหารแบบพุทธและการบริหารสมัยใหม่ มาประยุกต์เข้าด้วยกันได้อย่างลงตัว การนำหลักการบริหารนี้ไปใช้ จึงสามารถทำให้องค์กรประสบความสำเร็จและดำรงอยู่อย่างยั่งยืนได้

ภาพรวมของหนังสือเล่มนี้ เป็นหนังสือที่เกี่ยวกับ “หลักการบริหารเชิงพุทธ” โดยแบ่งเนื้อหาเป็น 12 บท คือ บทที่ 1 วิธีการบริหารแบบพุทธ บทที่ 2 องค์ประกอบของการบริหารแนวพุทธ บทที่ 3 คุณลักษณะของนักบริหาร ผู้ทรงประสิทธิภาพยิ่งตามแนวพุทธ บทที่ 4 พุทธวิธีในการวางแผนงานอย่างละเอียด บทที่ 5 พุทธธรรมสำหรับนักบริหารผู้ทรงปัญญา บทที่ 6 พุทธธรรมในการครองใจเพื่อนร่วมงาน บทที่ 7 วิธีสร้าง

ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารและผู้ใต้บังคับบัญชา บทที่ 8 พุทธวิธีในการวินิจฉัยสั่งการที่ทรงประสิทธิผล สูงสุด บทที่ 9 พุทธวิธีในการบริหารความเสี่ยง บทที่ 10 พุทธวิธีในการจัดการความรู้อย่างชาญฉลาด บทที่ 11 พุทธวิธีบริหารกับวิวัฒนาการเข้ากับการจัดการสมัยใหม่ และบทที่ 12 พุทธวิธีสร้างองค์กรให้ยั่งยืน

2.เนื้อหา

สาระสำคัญของเนื้อหาที่พบในหนังสือเล่มนี้ แบ่งตามเนื้อหาสาระรายบทเป็นส่วน ๆ ซึ่งแยกออกเป็น 12 บท ดังนี้

บทที่ 1 วิธีบริหารแบบพุทธ

การบริหารมีมานานตั้งแต่มนุษย์เริ่มมาอยู่ร่วมกัน เรียกว่า “สังคม” การบริหารมีหลายวิธี วิธีหนึ่งที่ดีที่สุด คือ “การบริหารแบบพุทธ” ซึ่งทำให้ผู้บริหารและผู้ใต้บังคับบัญชามีความสุข จากแนวคิดของ ฮาลอร์ด ดีคูลย์ (Harold D.Koontz) เออเนสตี เดลล์ (Ernest Dale) นิวต์แมน และซัมเมอร์ (Newman and Summer) พอจะสรุปเป็นองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ คือ เป้าหมาย (Goal) ปัจจัยการบริหาร (Factor of Management) และลักษณะการบริหาร (Management Style) พระพุทธเจ้าได้บัญญัติข้อปฏิบัติ ที่เรียกว่า “ศีล” หรือ “พระวินัย” เพื่อเป็นกรอบแนวทางในการบริหารจัดการคณะสงฆ์ ซึ่งถือได้ว่าเป็น “การบริหารเชิงพุทธ” ที่มีมานานกว่า 2600 ปีมาแล้ว ยกตัวอย่างเช่น หลักอริยปท หมายถึง ความเป็นใหญ่ ภาวะที่ถือเอาเป็นใหญ่ มี 3 ประการ ได้แก่ อัตตาริยปท คือ ความมีตนเป็นใหญ่ ถือตนเป็นใหญ่ กระทำการด้วยปรารถนาเป็นประมาณ โลกาธิปไตย คือ ความมีโลกเป็นใหญ่ ถือโลกเป็นใหญ่ กระทำการด้วยปรารถนาของโลกเป็นประมาณ และธัมมาธิปไตย คือ ความมีธรรมเป็นใหญ่ ถือธรรมเป็นใหญ่ กระทำการด้วยปรารถนาความถูกต้อง เป็นจริง สมควรตามธรรม เป็นประมาณ (ที.ปา. (ไทย) 11/228/231) สอดคล้องกับ **อรุณลักษณ์ วรित्रพันธุ์ (2565)** ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา สังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 7” พบว่า การบริหารเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา สังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 7 โดยรวมอยู่ที่ระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด 2 ด้าน ได้แก่ ด้านบุคคลด้วยหลักพรหมวิหาร 4 ด้านทั่วไปด้วยหลักสังคหวัตถุ 4 และอยู่ในระดับมาก 2 ด้าน ได้แก่ ด้านวิชาการด้วยหลักอิทธิบาท 4

บทที่ 2 องค์ประกอบของการบริหารแนวพุทธ

องค์ประกอบของการบริหารแนวพุทธ แบ่งออกเป็น 5 ประการ ได้แก่ 1) การบริหารตนเอง คือ การบริหาร “ใจ” ของตนเองให้อยู่ในความดีเสมอ นับว่าเป็นบุคคลที่ประเสริฐ มีความสุข 2) การบริหารคน คือ

การใช้เทคนิควิธีในการสร้างความรู้สึกรู้ว่าเป็นเจ้าขององค์กร มีความรับผิดชอบร่วมกัน พัฒนาจิตใจ ทิฐิให้เสมอกัน ความประพฤติ (ศีล) ความเคารพซึ่งกันและกัน 3) การบริหารงาน คือ การถือหลักความสามารถเป็นเกณฑ์ สร้างขวัญกำลังใจให้กับผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ และมีผลงานเด่น (เอตทัคคะ) หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ 4) การบริหารทรัพย์สิน คือ การเก็บรักษาทรัพย์และการใช้จ่ายทรัพย์ ซึ่งใน “คัมภีร์อังคุตตรนิกาย อัฐุณิบาต” กล่าวไว้ว่า “อารักขสัมปทา” หมายถึง ความถึงพร้อมด้วยการรักษา ใน “สังคาลกสูตร ที่มณิกาย ปาฏิกวรรค” กล่าวไว้ว่า “ควรแบ่งทรัพย์ เป็น 4 ส่วน” ได้แก่ ใช้จ่ายเลี้ยงตนและครอบครัว ใช้เป็นทุนประกอบกิจการอาชีพ และเก็บไว้เป็นหลักประกันชีวิต และ 5) การบริหารเวลา คือ การใช้เวลาให้เกิดประโยชน์ ใช้ปัญญาพิจารณา และไม่ถือฤกษ์ยาม สอดคล้องกับ **วรเชษฐ์ โทอิน และคณะ (2566)** ศึกษางานวิจัยเรื่อง “อารักขสัมปทาเพื่อการดำรงอยู่และส่งเสริมพัฒนาประเพณีของชุมชนภาคอีสานตอนล่าง” พบว่า การส่งเสริมและการสร้างความร่วมมือจากชุมชน สถานศึกษา หน่วยงานภาครัฐ และสถาบันทางศาสนา เป็นปัจจัยที่สำคัญมากต่อการสืบสานประเพณีอันดีงาม การสร้างสื่อวัฒนธรรมเกี่ยวกับประเพณีบุญบั้งไฟควรให้ความสำคัญใน 3 ด้าน คือ การบูรณาการประวัติประเพณีบุญบั้งไฟให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบันในสื่อออนไลน์อย่างลงตัว เนื้อหาในสื่อออนไลน์ควรมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เชื่อมโยงประชาคมอาเซียน และควรมีการกล่าวถึงประวัติของประเพณีบุญบั้งไฟในสื่อออนไลน์ที่เข้าถึงและเข้าใจได้ง่าย

บทที่ 3 คุณลักษณะของนักบริหาร ผู้ทรงประสิทธิภาพยิ่งตามแนวพุทธ

คุณลักษณะของนักบริหารตามแนวพุทธนั้น ผู้บริหารจะต้องมี “หลักพรหมวิหารธรรม” หมายถึง ธรรมสำหรับผู้ใหญ่ มี 4 ประการ ได้แก่ เมตตา คือ ความรักใคร่ปรารถนาดีอยากให้เขามีความสุข มีจิตอันแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์ทั่วหน้า กรุณา คือ ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ ใฝ่ใจในอันจะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อน มุทิตา คือ ความยินดี ในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีจิตผ่องใสบันเทิง ประกอบด้วยอาการแช่มชื่นเบิกบานอยู่เสมอ และอุเบกขา คือ ความวางใจเป็นกลาง อันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา คือมีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรมดุจดั่งขี้ผึ้ง ไม่เอนเอียงด้วยรักและชัง นอกจากที่กล่าวมาแล้ว ใน “พุทฺธปาปณิกสูตร” ได้กล่าวถึง ความเป็นใหญ่ ความไพบลูย์ในโภคทรัพย์ ต้องมีคุณสมบัติ 3 ประการ ได้แก่ เป็นผู้มิตดวงตา คือ มีปัญญามองเห็นการณ์ไกล มีวิสัยทัศน์ไกล ฉลาด คือ มีความฉลาดในการเลือกซื้อสินค้า ขายสินค้า และถึงพร้อมด้วยที่พึ่งอาศัย คือ สามารถขอความร่วมมือจากบุคคลอื่นได้ เป็นที่ยอมรับ บุคคลทั่วไปเคารพนับถือ สอดคล้องกับ **พระณรงค์ วุฑฒิเมธี (สังขวิจิตร) (2556)** ศึกษางานวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการตามหลักพุทฺธปาปณิกสูตรของ บริษัท เอ็นไอซี อินฟอนเทียร์ (ไทย) จำกัด” พบว่า ผู้บริหารและบุคลากรทุกระดับ ต้องตระหนักและให้ความสำคัญต่อหลักการของพุทฺธปาปณิกสูตร ซึ่งประกอบไปด้วย 3 ด้าน คือ 1) ด้านจักขุมา (วิสัยทัศน์) การมองการณ์ไกล 2) ด้านวิรูโร (การจัดการ) การจัดการธุระได้ดีมีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน 3) ด้านนิสสยสมปนโน การมีมนุษยสัมพันธ์ดี ทั้งนี้เพื่อให้การบริหารจัดการประสบ

ความสำเร็จทั้งคนและงาน สามารถยืนหยัดอยู่ท่ามกลางยุคโลกาภิวัตน์อย่างไม่สูญเสียคุณค่าของความเป็นมนุษย์ พร้อมเติบโตไปกับโลกทุนนิยมอย่างเข้มแข็ง

บทที่ 4 พุทธวิธีในการวางแผนงานอย่างเรียบง่าย

การวิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบัน การคาดการณ์ล่วงหน้า วางแผนอย่างเป็นระบบ เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ โดยวิเคราะห์จากองค์ประกอบ 5W1H หมายถึง วิธีการแก้ปัญหาและการตั้งคำถามที่ครอบคลุมทุกองค์ประกอบของปัญหา มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจแนวคิดจากมุมมองที่หลากหลาย ช่วยให้เข้าใจสถานการณ์และปัญหาได้ดี มี 6 ข้อ ได้แก่ 1) Who คือ ใครคือต้นเหตุของปัญหา ใครเป็นคนพูดหรือระบุปัญหา ใครได้รับผลกระทบจากปัญหา 2) What คือ อะไรจะเกิดขึ้นถ้าปัญหาไม่ได้รับการแก้ไข มีอะไรเกิดขึ้นบ้าง ผลที่กระทบคืออะไร 3) Where คือ ปัญหาเกิดขึ้นที่ไหน ปัญหาเกิดผลกระทบที่ไหน 4) When คือ ปัญหาเกิดขึ้นเมื่อไร เมื่อไรที่ปัญหาเริ่มเกิดขึ้น 5) Why คือ ทำไมปัญหาจึงเกิดขึ้น และ 6) How คือ คนที่อยู่กับปัญหารับมืออย่างไร และมีกระบวนการหรือวิธีการแก้ไขอย่างไร การวางแผนการทำงานของพระพุทธเจ้าเรียกว่า “พุทธกิจประจำวัน” หมายถึง พุทธกิจที่พระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญเป็นประจำในแต่ละวัน ซึ่งพระองค์ได้วางแผนการทำงานในทุก ๆ วัน นับเป็นการวางแผนที่เยี่ยมยอดที่สุด มีอยู่ 5 ประการ ได้แก่ 1) ปุพฺพณฺเห ปิณฺฑปาตณฺจ คือ เวลาเช้าเสด็จบิณฑบาต 2) สายณฺเห ธมฺมเทศน์ คือ เวลาเย็นทรงแสดงธรรม 3) ปโทเส ภิกฺขุโอวาทํ คือ เวลาค่ำประทานโอวาทแก่เหล่าภิกษุ 4) อทฺธมฺรตฺเต เทวปณฺหนํ คือ เที่ยงคืนทรงตอบปัญหาเทวดา และ 5) ปจฺจุสฺสเว คเต กาเล ภพฺพาภพฺเพ วิโลกนํ คือ จวนสว่าง ทรงตรวจพิจารณาสัตว์ที่สามารถและที่ยังไม่สามารถบรรลุธรรมอันควรจะได้ไปโปรดหรือไม่ หลักการวางแผนงานที่ดีควรมีลักษณะ ดังนี้ มีความคล่องตัว (Flexibility) มีความครอบคลุม (Comprehensiveness) ระยะเวลาแผน (Time Span) มีความคุ้มค่า (Cost Effectiveness) มีความชัดเจน (Celerity or Specify) เป็นรูปแบบตามพิธีการ (Formality) มีเหตุมีผล (Rationality) มีความสอดคล้อง (Relevance) มีลักษณะปกปิด (Confidentially) มีลักษณะเน้นอนาคต (Future) และ มีความต่อเนื่อง (Continuous Process) สอดคล้องกับ **พระประเสริฐศักดิ์ ธีรธมฺโม (เลาหะปาเลศ) (2561)** ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์พุทธกิจในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในเมืองสาวัตถี” พบว่า พุทธกิจในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในเมืองสาวัตถีนั้น กล่าวได้ว่า ประสบความสำเร็จอย่างยิ่ง อันเป็นผลมาจากการทรงงานในหลาย ๆ ด้าน เช่น การเผยแผ่ การบริหาร และการกำกับดูแลคณะสงฆ์ ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงบริหารจัดการด้านเวลาได้อย่างลงตัว โดยทรงบำเพ็ญพุทธกิจประจำวันเป็นงานหลัก และทรงงานด้านต่าง ๆ ควบคู่กันไป กล่าวคือ ทรงบริหารจัดการงานหลักและงานรองได้อย่างสอดประสานกัน ลงตัว ทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในเมืองสาวัตถีมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล มีพุทธบริษัท 4 บรรลุธรรมมากมาย จึงได้ชื่อว่าเป็น “เมืองแห่งพระอรหันต์” และสาวัตถีเป็น “เมืองศูนย์กลางของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา” ในสมัยนั้น

บทที่ 5 พุทธธรรมสำหรับนักบริหารผู้ทรงปัญญา

หลักคำสอนของพระพุทธศาสนา ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการบริหาร ได้แก่

1) พรหมวิหาร หมายถึง เป็นหลักธรรมประจำใจเพื่อให้ตนดำรงชีวิตได้อย่างประเสริฐและบริสุทธิ์ เถกเช่นพรหม เป็นแนวธรรมปฏิบัติของผู้ที่ปกครอง และการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ประกอบด้วยหลักปฏิบัติ มี 4 ประการ ได้แก่ เมตตา (ความรักใคร่) กรุณา (ความสงสาร) มุทิตา (ความยินดี) และอุเบกขา (ความวางใจเป็นกลาง)

2) สังคหวัตถุ หมายถึง ธรรมที่เป็นที่ตั้งแห่งการสงเคราะห์กัน ธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจกัน มี 4 ประการ ได้แก่ ทาน (การเสียสละ) ปิยวาจา (การพูดจาด้วยถ้อยคำไพเราะ) อตถจริยา (ช่วยเหลือกัน) และสมานัตตตา (การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอ)

3) สปัจริยธรรม หมายถึง ธรรมของสัตบุรุษ ธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษ คุณสมบัติของคนดี ธรรมของผู้ดี มี 7 ประการ ได้แก่ ฐัมมัญญตา (เป็นผู้รู้จักเหตุ) อตถัญญตา (เป็นผู้รู้จักผล) อตตัญญตา (เป็นผู้รู้จักตน) มัตตัญญตา (เป็นผู้รู้จักประมาณ) กาลัญญตา (เป็นผู้รู้จักกาล) ปริสสัญญตา (เป็นผู้รู้จักบริษัท) และบุคคลัญญตา (เป็นผู้รู้จักบุคคล)

และมีหลักธรรมอื่น ๆ เช่น ทิศ 6 มิตรแท้ ทศพิธราชธรรม 10 ราชสังคหวัตถุ 4 จักรวรรดิวัตร 12 และลิจฉวีปริหานิยธรรม 7 เป็นต้น สอดคล้องกับ **ณัฐวรรณ ฐิตาคม (2556)** ศึกษางานวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้พรหมวิหาร 4 ในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต 42” พบว่า รูปแบบที่บุคลากรครูในสถานศึกษาต้องการให้ผู้บริหารมีพฤติกรรม ดังนี้ ด้านเมตตา คือ 1) มีการบริหารงานด้วยความซื่อสัตย์ โปร่งใส ตรวจสอบได้ 2) ผู้บริหารสร้างความพึงพอใจแก่บุคลากรและผู้รับบริการทางการศึกษา ด้านกรุณา คือ 1) มีความกล้าตัดสินใจในการปรับปรุงการบริหารงานให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสู่สภาพที่พึงปรารถนาในอนาคตร่วมกัน 2) มีการวางแผนการบริหารงานในอนาคตได้ สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ ด้านมุทิตา คือ 1) ผู้บริหารมีความเอาใจใส่เกี่ยวกับปัญหาและมีความกระตือรือร้นในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น 2) บริหารงานบุคลากรให้ได้รับความเป็นธรรมจากการปฏิบัติงานอย่างเท่าเทียมกัน ด้านอุเบกขา คือ 1) มีการบริหารการวางแผนด้วยความเที่ยงธรรมปราศจากอคติ และ 2) มีความเสมอภาคในการบริหารงานในสถานศึกษา

บทที่ 6 พุทธธรรมในการครองใจเพื่อนร่วมงาน

พระพุทธเจ้าทรงตรัสหลักธรรมในการสร้างมนุษยสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน เรียกว่า “สังคหวัตถุ” หมายถึง หลักการครองใจคน หลักยึดเหนี่ยวใจกันไว้ วิธีทำให้คนรัก ได้แก่ 1) ทาน คือ การให้ ประกอบไปด้วย อามิสทาน (การให้สิ่งของ) วิทยาทาน (การให้ความรู้) และอภัยทาน (การให้อภัย) 2) ปิยวาจา คือ การพูดจาด้วยถ้อยคำไพเราะอ่อนหวาน จริงใจ ไม่พูดหยาบคายก้าวร้าว พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์ เหมาะกับกาลเทศะ พูดดีต่อกัน 3) อตถจริยา คือ ช่วยเหลือกัน และ 4) สมานัตตตา คือ การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอ โดย

ประพจน์ตัวให้มีความเสมอต้นเสมอปลาย วางตัวดีต่อกัน สอดคล้องกับ **พระสุนทร ธมมธโร (บุญคง) (2560)** ศึกษางานวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ในชุมชนวัดหนองสนม จังหวัดระยอง” พบว่า มีการประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 โดยรวมอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่าชุมชนวัดหนองสนม มีการนำหลักสังคหวัตถุ 4 มาใช้ในชุมชนวัดหนองสนม เป็นอย่างดีเมื่อแยกเป็นรายด้าน ได้แก่ ด้านทาน พบว่า อยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่าประชาชนในชุมชนวัดหนองสนม ให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้เป็นอย่างดีด้าน ปิยวาจา พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่าประชาชนในชุมชนหนองสนม พูดจาด้วยถ้อยคำไพเราะเสมอ พูดให้กำลังใจเพื่อนบ้าน ไม่ตำหนิ ด้านอัตถจริยา พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ประชาชนในชุมชนเป็นจิตอาสา สามารถช่วยเหลือชุมชนอื่น ๆ ได้ตลอดเวลา ความอนุเคราะห์แก่ผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาส เด็ก สตรี ผู้สูงอายุ และผู้พิการ แบ่งปันความรู้ให้แก่เยาวชนในชุมชน คอยช่วยเหลือผู้อื่นเมื่อเขาเดือดร้อน และด้านสมานัตตตา พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่าประชาชนในชุมชนวัดหนองสนม จังหวัดระยอง มีการประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุอย่างสม่ำเสมอต่อเนื่อง มีความประพจน์เสมอต้นเสมอปลาย ประชาชนยึดถือความถูกต้องเป็นธรรมในการอยู่ร่วมกันในชุมชน ปฏิบัติกับทุกคนในชุมชนอย่างเท่าเทียมกัน

บทที่ 7 วิธีสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารและผู้ใต้บังคับบัญชา

การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารและผู้ใต้บังคับบัญชา พระพุทธเจ้ากล่าวไว้ใน “สิงคาลกสูตร” หมายถึง พุทธวิธีปฏิบัติต่อบุคคลรอบตัว มี 2 ประการ ได้แก่ 1) ผู้บริหารพึงบำรุงผู้ใต้บังคับบัญชาและคนงาน คือ จัดการให้ตามกำลังความสามารถ ให้ค่าจ้างรางวัลสมควรแก่งาน จัดสวัสดิการดี ได้ของพิเศษมาก็แบ่งปันให้ และให้มีวันหยุดและพักผ่อนตามโอกาส 2) ผู้ใต้บังคับบัญชาหรือพนักงานควรอนุเคราะห์นายหรือผู้บริหาร คือ เริ่มทำงานก่อน เลิกงานทีหลัง เอาแต่ของทีนายให้ ทำการงานให้เรียบร้อยและดียิ่งขึ้น นำความดีของนายไปเผยแพร่ (ที.ปา. 11/272/194) สอดคล้องกับ **ศศิญา ระสารักษ์ (2564)** ศึกษางานวิจัยเรื่อง “ศึกษาทิศเบื้องหน้าในสิงคาลกสูตร” พบว่า บทบาทหน้าที่ของทิศเบื้องหน้าในสิงคาลกสูตร ทิศเบื้องหน้าในสิงคาลกสูตร หรือ ปุรัตถิมทิศ (ทิศตะวันออก) ในพระสูตรนี้ หมายถึง “มารดา บิดา” ซึ่งหน้าที่ของทิศเบื้องหน้าที่พึงอนุเคราะห์ต่อบุตรธิดา มีอยู่ด้วยกัน 5 ประการ ดังนี้ 1) ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว 2) ให้ตั้งอยู่ในความดี 3) ให้ศึกษาศิลปวิทยา 4) หามรรยาสา มี ที่สมควรให้ 5) มอบทรัพย์สมบัติให้ในเวลาอันสมควร และหน้าที่ที่บุตรธิดาควรปฏิบัติต่อบิดา มี 5 ประการ ดังนี้ 1) ท่านเลี้ยงเรามาเราจักเลี้ยงท่านตอบ 2) ช่วยทำกิจของท่าน 3) จักดำรงวงศ์ตระกูล 4) จักประพจน์ตนให้เหมาะสมที่จะเป็นทายาท และ 5) เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว ทำบุญอุทิศให้ท่าน

บทที่ 8 พุทธวิธีในการวินิจฉัยสั่งการที่ทรงประสิทธิภาพสูงสุด

การวินิจฉัย การสั่งการ และการแก้ปัญหา เป็นหน้าที่ของผู้บริหาร ในการตัดสินใจเพื่อประกอบการตัดสินใจ ต้องคำนึงถึงองค์ประกอบ 2 ประการ คือ ส่วนที่เป็นข้อเท็จจริง (Fact) และ ส่วนที่เป็นค่านิยม (Value) มาประกอบกับ “หลักสัปติสธรรม” มี 7 ประการ ได้แก่ 1) ธัมมัญญตา คือ เป็นผู้รู้จักเหตุ 2) อัตถัญญตา คือ เป็นผู้รู้จักผล 3) อตตัญญตา คือ เป็นผู้รู้จักตน 4) มัตตัญญตา คือ เป็นผู้รู้จักประมาณ 5) กาลัญญตา คือ เป็นผู้รู้จักกาล 6) ปริสสัญญตา คือ เป็นผู้รู้จักบริษัท และ 7) บุคคลัญญตา คือ เป็นผู้รู้จักบุคคล สอดคล้องกับ พระครูโกสุมสมณวัตร (สังวาลย์ กุสุโม/เมตตาเยา) (2560) ศึกษางานวิจัยเรื่อง “ศึกษาหลักสัปติสธรรมที่ส่งเสริมการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านในตำบลศรีณรงค์ อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์” พบว่า แนวทางที่ส่งเสริมการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านตามหลักสัปติสธรรม ได้แก่ 1) ด้านการปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย ใช้หลักธัมมัญญตา คือ ความรู้เหตุจะช่วยให้ผู้ใหญ่และกรรมการหมู่บ้านเข้าใจปัญหา 2) ด้านการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ ใช้หลักปริสสัญญตา คือ ความรู้จักชุมชนและรู้จักที่ประชุม และ 3) ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ใช้หลักอัตถัญญตา คือ ความรู้ผลในแง่ของการอนุรักษ์ธรรมชาติ

บทที่ 9 พุทธวิธีในการบริหารความเสี่ยง

หลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงสอนให้นำมาใช้ในการบริหารองค์กร ซึ่งสามารถช่วยลดความเสี่ยง ต่อความล้มเหลวขององค์กรได้ เพราะหลักธรรมนี้ เป็นธรรมที่ทำให้ไม่เสื่อม หากองค์กรใดนำไปปฏิบัติแล้ว ก็จะมีแต่ความเจริญ เรียกว่า “อปริหานิยธรรม” หมายถึง ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว มี 7 ข้อ ได้แก่ 1) หมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์ 2) พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่จะต้องทำ 3) ไม่ถืออำเภอใจ บัญญัติสิ่งที่ไม่ได้บัญญัติ ไม่ล้มล้างสิ่งที่บัญญัติไว้ 4) ท่านเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่ เคารพนับถือท่านเหล่านั้น เห็นถ้อยคำของท่านว่าเป็นสิ่งอันควรรับฟัง 5) ไม่ลุอำนาจตัณหา ความอยากที่เกิดขึ้น 6. ไม่หลบลพหลู่ดูหมิ่นกัน และ 7) กำหนดมาตราชุมครอง ให้ความอนุเคราะห์ตามสมควร (อง.สศตค. (ไทย) 23/21/21.) สอดคล้องกับ พระมหาตวันฐวณฺณ รมณีโร (ถาวาป) (2564) ศึกษางานวิจัยเรื่อง “แนวทางการบริหารงานบุคคลตามหลักอปริหานิยธรรม 7 ของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดหนองคาย” พบว่า แนวทางการบริหารงานบุคคลตามหลักอปริหานิยธรรม 7 ของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดหนองคาย มี 8 ด้าน คือ 1) การกำหนดตารางการประชุมในแต่ละปีงบประมาณ 2) กฎเกณฑ์หรือหลักปฏิบัติในการเข้าประชุม ความพร้อมเพรียงกันในการประชุม 3) การออกกฎ ระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ ภายในโรงเรียน ยึดความถูกต้องและเป็นธรรม 4) การปฏิบัติหน้าที่ตามคำสั่งผู้บังคับบัญชาที่ชอบด้วยกฎหมาย 5) การเปิดโอกาสให้สตรมีส่วนร่วมในการบริหาร โดยมีสัดส่วนเท่าเทียมชาย 6) โครงการหรือแนวทางในการส่งเสริมและรักษาวัฒนธรรม ประเพณีอันดีงามของท้องถิ่น 7) การดูแลเอาใจใส่ต่อท่านผู้มาเยือนโรงเรียนเป็นอย่างดี และ 8) การ

พัฒนาการบริหารงานตามหลักอภินิหารธรรม 7 โดยการฝึกอบรม ศึกษาดูงานการประชุมสัมมนา การประเมินผลงานที่ยุติธรรม มีสวัสดิการ และการสงเคราะห์แก่บุคลากร

บทที่ 10 พุทธวิธีในการจัดการความรู้อย่างชาญฉลาด

พระพุทธเจ้าท่านว่าเป็นยอดนักบริหาร และจัดการความรู้ของพระองค์ นับว่าได้ประสิทธิผลดีเยี่ยม หากพิจารณาจะเห็นได้ว่า “องค์กรพุทธ” เป็นองค์กรแห่งความรู้โดยตรง เพราะคำว่า “พุทธ” หมายถึง “รู้” อยู่แล้ว การดำเนินการทุกอย่างจึงเป็นไปเพื่อการเข้าถึงความรู้ และไม่ใช่แค่เป็นความรู้ธรรมดาเพียงอย่างเดียวเท่านั้น การจัดการเรียนรู้ของพระพุทธเจ้า เริ่มตั้งแต่การกำหนดให้พระสาวก 60 รูป ออกไปประกาศ พระพุทธศาสนา ให้ปฏิบัติตามรูปแบบ วิธีการ และจำนวนที่ทรงกำหนดไว้ ความว่า “จรธ ภิกขเว จาริกัม พุทฺชนหิตาย พุทฺชนสุขาย โลกานุกมปาย อตถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสสานัม เทเสถ ภิกขเว ธมฺมํ อาทิกุลยณฺม มชฺเฌกุลยณฺม ปรีโยสานกกุลยณฺม...” แปลว่า “ภิกษุทั้งหลาย ขอเธอทั้งหลายจงเที่ยวจาริกไป เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล และเพื่อความสุขแก่ทวยเทพ และมนุษย์ทั้งหลาย เธอทั้งหลายอย่าได้ไปด้วยกัน 2 รูป โดยทางเดียวกัน เธอทั้งหลายจงแสดงธรรม อันงามในเบื้องต้น (ศีล) งามในท่ามกลาง (สมาธิ) และงามในที่สุด (ปัญญา)เถิด...” (วิมหา. (ไทย) 4/32/40) สอดคล้องกับ **พระครูสมุห์ส้ายัน ยุติโก (จุลปาน) (2560)** ศึกษาวิจัยเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร” พบว่า 1) พระธรรมทูตมีการบรรยายมากกว่าการนำปฏิบัติจริง 2) พระธรรมทูตขาดการจัดทำเสียงธรรมะตามสายในชุมชน 3) พระธรรมทูตขาดทักษะในการใช้สื่อเทคโนโลยีประกอบการบรรยาย 4) พระธรรมทูตขาดการชี้แจงในการทำงาน และมอบหมายงานให้กับผู้ที่เกี่ยวข้อง ส่วนข้อเสนอแนะ พบว่า 1) พระธรรมทูตควรกำหนดเนื้อหาสำหรับการบรรยาย เพื่อความเข้าใจได้โดยง่าย และสามารถนำเอาหลักธรรมไปปฏิบัติได้จริง 2) พระธรรมทูตควรมีการจัดทำธรรมเสียงตามสายในชุมชน 3) พระธรรมทูตควรมีฝึกทักษะในการใช้สื่อเทคโนโลยีประกอบการบรรยาย และ 4) พระธรรมทูตควรมีการชี้แจงให้รับทราบในการจัดกิจกรรมทุกครั้ง

บทที่ 11 พุทธวิธีบริหารกับวิธีผสมผสานเข้ากับการจัดการสมัยใหม่

ระบบการบริหารสมัยใหม่ เรียกว่า “หลักการ 4M” มีองค์ประกอบสำคัญ 4 ประการ ได้แก่ Money (เงิน) คือ เงินเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้องค์กรดำเนินกิจการได้ Management (การจัดการ) คือ การจัดการและผู้บริหารมีบทบาทสำคัญในการกำหนดและดำเนินกลยุทธ์ธุรกิจ Manpower (แรงงาน) แรงงานมีบทบาทสำคัญในการดำเนินกิจการ และ Machinery (เครื่องจักร) คือ เครื่องจักรและเทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพและความสามารถในการผลิต ตามหลักพระพุทธศาสนามีการบริหารจัดการกับศาสตร์สมัยใหม่ โดยใช้วิธีไม่เบียดเบียนผู้อื่น อยู่ร่วมกันอย่างสันติ มีเมตตาต่อกัน และรู้เท่าทันโลก สอดคล้องกับ **ทัศนีย์ สุขทวี และคณะ (2559)** ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ตามหลักการบริหาร

4M โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 22 จังหวัดนครพนม” พบว่า ระดับการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ของตำแหน่งบริหารและตำแหน่งสายการสอน มีระดับการปฏิบัติไม่แตกต่างกัน การบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ตามหลักการบริหาร 4M โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 22 จังหวัดนครพนม ตามขนาดของโรงเรียน พบว่า ระดับการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียนขนาดเล็กและโรงเรียนขนาดกลาง มีระดับการปฏิบัติไม่แตกต่างกัน

บทที่ 12 พุทธวิธีการสร้างองค์ให้ยั่งยืน

“สัมมาอาชีวะ” จัดเป็นองค์ประกอบใน “อริยมรรคมีองค์ 8” มีความสำคัญในการพัฒนาความประพฤติทางกาย วาจา ของคนเราให้บริสุทธิ์ ปราศจากโทษอันเกิดจากการประกอบอาชีพ การที่คนในสังคมประกอบอาชีพในทางสุจริต ดำเนินธุรกิจโดยไม่เบียดเบียนสังคมและสภาพแวดล้อม ทำให้สังคมสงบสุขร่มเย็น ประเทศชาติมีความเจริญรุ่งเรือง อันเป็นผลให้องค์กรมีความยั่งยืนตลอดไป สอดคล้องกับ **พระรณชัย กิตติราโน (สงศรี) (2561)** ศึกษางานวิจัยเรื่อง “การประยุกต์หลักใช้ อริยมรรคมีองค์ 8 ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย” พบว่า ประยุกต์ใช้หลักอริยมรรคมีองค์ 8 เพื่อแก้ปัญหาของการปฏิบัติหน้าที่การงาน ทั้ง 3 ประการ ดังกล่าว โดยเน้นการพัฒนาจิตใจของประชาชนให้เป็นสัมมาทิฐิ เพื่อให้เป็นหลักธรรมนำวิถีการกระทำทางจิตใจ (มโนกรรม) ให้เป็นสัมมาสังกัปปะ การกระทำทางวาจา (วจีกรรม) ให้เป็นสัมมาวาจา การกระทำทางกาย (กายกรรม) ให้เป็นสัมมากัมมันตะ โดยมีหลักธรรมที่เป็นกำลัง อันประกอบด้วย สัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ เป็นกำลังที่ก่อให้เกิดสัมมาทิฐิ เพื่อนำไปสู่การมีสัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา และสัมมากัมมันตะ ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่จำเป็นในการแก้ปัญหาของการปฏิบัติหน้าที่การงาน ทั้ง 3 ประการดังกล่าว เพื่อให้ตนเองปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นสัมมาอาชีวะ โดยพัฒนาองค์มรรคทั้ง 8 ประการ ไปพร้อม ๆ กันตามหลักมรรคสมังคี (มคฺคสมงฺคิ) รวมทั้งหลักธรรมที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ หลักอริยสัจ 4 หลักไตรสิกขา หลักอิทัปปัจจยตา ปฏิจจนุปบาท และหลักไตรลักษณ์ ประกอบกับหลักธรรมที่ส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักอริยมรรคมีองค์ 8 ได้แก่ สติปัฏฐาน 4 สัมมัปปธาน 4 อิทธิบาท 4 อินทรีย์ 5 พละ 5 โพชฌงค์ 7 ธาตุ 4 ชั้น 5 อายตนะภายใน 6 และกฎแห่งกรรม

3. บทวิจารณ์: คุณค่าของหนังสือ

ในหนังสือเล่มนี้ ผู้วิจารณ์ได้ทราบถึงคุณค่าของหนังสือในจุดเด่นที่ควรแก่การสนับสนุน และส่วนที่เป็นจุดด้อยอันควรแก่การนำไปแก้ไข ดังนี้

1. จุดเด่นของหนังสือ

หนังสือ “พุทธบริหาร” เป็นหนังสือที่กล่าวถึง การนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้กับการบริหารในองค์กร เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้บังคับบัญชาและผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา ซึ่งสามารถสรุปจุดเด่น 3 ด้าน ดังนี้

1.1 ด้านรูปแบบการเขียน เป็นรูปแบบที่เขียนเชิงพรรณนา ยกประเด็นหลักขึ้นมาแสดง แล้วอธิบาย ประเด็นรองให้กระจ่าง มีการยกตัวอย่างมาประกอบ การเขียนมีเนื้อหารอบด้านและลึกซึ้ง มีการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และเรียบเรียงอย่างเป็นระบบ ประกอบด้วยมโนทัศน์หลักที่เป็นแกนกลาง และมโนทัศน์ย่อยที่สัมพันธ์กัน มีความละเอียดลึกซึ้ง ใช้ภาษาที่เป็นมาตรฐานทางวิชาการ ให้ทัศนะของผู้เขียนที่สร้างเสริมปัญญา ความคิดและสร้างความแข็งแกร่ง

1.2 ด้านเนื้อหาและภาษา ใช้สำนวนที่เข้าใจง่าย ไม่เป็นภาษาราชการหรือภาษาวิชาการมากนัก แต่ยังคงเอกลักษณ์ของหลักการบริหารสากลอยู่ อีกทั้งได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาประกอบในการ อธิบายหลักการบริหาร ให้ผู้อ่านได้มองเห็นภาพชัดเจน มีการอ้างบุคคล (บุคคลาธิษฐาน) คือ ยกบุคคลเป็นที่ตั้ง ยกบุคคลขึ้นตั้ง ยกบุคคลขึ้นอ้าง และอ้างหลักธรรม (ธรรมาธิษฐาน) คือ ยกธรรมเป็นที่ตั้ง ยกธรรมขึ้นแสดง เพื่อให้ง่ายต่อความเข้าใจในหลักธรรมมากยิ่งขึ้น

1.3 ด้านรูปแบบ ปกหนังสือมีสีสันสวยงาม สะอาด เป็นสากล รูปแบบโดยรวมมีขนาดเล็ก พกพา สะดวก ข้อมูลเนื้อหากระชับ การจัดหมวดหมู่เนื้อหาสารบัญเป็นระบบ ระเบียบ และกระชับ

2. จุดควรพัฒนาและข้อเสนอแนะ

ในหนังสือเล่มนี้ ผู้วิจารณ์เห็นว่า “จุดควรพัฒนาและข้อเสนอแนะ” ที่ควรแก่การแก้ไขหลาย ประการ โดยจะแบ่งเป็น 3 ด้าน ดังนี้

2.1 ด้านหน้าปก เนื้อหา เนื้อหาบางส่วนที่นำมาประกอบไม่มีความเกี่ยวข้องกับหลักการบริหารเชิง พุทธ และมากจนเกินไป ผู้วิจารณ์คาดว่าผู้เขียนมีเจตนาที่จะให้ผู้อ่าน ได้เข้าถึงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา อย่างลึกซึ้ง อีกทั้งบางหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ยกขึ้นมาเขียนนั้น เป็นธรรมชั้นสูง ซึ่งหากเป็นผู้ที่ศึกษา หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาก็จะเข้าใจได้ไม่ยาก หากแต่เป็นผู้ที่ยังไม่มีภูมิรู้ภูมิธรรมแล้ว ย่อมที่จะเข้าใจ หลักธรรมชั้นสูงนั้นได้ยากแน่นอน

2.2 ด้านตัวหนังสือ ในส่วนที่ค้นแต่ละบทนั้น มีการใช้พื้นที่เท่าเทียม ตัวหนังสือสีดำและสีน้ำตาล ทำให้มองไม่ชัด ดูไม่มีเสน่ห์ ไม่น่าสนใจในการอ่านหนังสือ อีกทั้ง ทำให้เกิดความสับสนในข้อความด้วย ในด้าน ท้ายเล่มมีการโปรโมทสินค้า ของสำนักพิมพ์ซึ่งมีจำนวนมากเกินไป ทำให้ขาดอรรถรสในการอ่านหนังสือ

2.3 ด้านลีลาและสำนวนการเขียน ใช้สำนวนกำกวมหลายแห่ง ใช้ข้อความที่เพ้อมากจนเกินไป การ แบ่งหัวข้อย่อยมากเกินไป ทำให้ผู้อ่านจับประเด็นสำคัญได้ลำบาก ควรจะกระชับเนื้อหาให้รัดกุม สั้น ได้ ใจความมากกว่านี้

4. สรุป

หนังสือ“พุทธบริหาร” เล่มนี้ เป็นการเขียนบูรณาการหลักการบริหารแบบพุทธ มาประยุกต์ใช้กับการ บริหารสมัยใหม่ เพื่อให้ผู้บริหารและพนักงานมีความสุขกับการทำงาน โดยกล่าวถึง วิธีการบริหารแบบพุทธ องค์ประกอบของการบริหารแนวพุทธ คุณลักษณะของนักบริหาร ผู้ทรงประสิทธิภาพยิ่งตามแนวพุทธ พุทธวิธี

ในการวางแผนงานอย่างละเอียด พุทธธรรมสำหรับนักบริหารผู้ทรงปัญญา พุทธธรรมในการครองใจเพื่อนร่วมงาน วิธีสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารและผู้ใต้บังคับบัญชา พุทธวิธีในการวินิจฉัยสั่งการที่ทรงประสิทธิภาพสูงสุด พุทธวิธีในการบริหารความเสี่ยง พุทธวิธีในการจัดการความรู้อย่างชาญฉลาด พุทธวิธีบริหารกับวิธีผสมเข้ากับการจัดการสมัยใหม่ และพุทธวิธีการสร้างองค์กรให้ยั่งยืน โดยมีแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับ เป้าหมาย (Goal) ปัจจัยการบริหาร (Factor of Management) ลักษณะการบริหาร (Management Style) หลักการ 5W1H หลักการ 4M ส่วนที่เป็นข้อเท็จจริง (Fact) และส่วนที่เป็นค่านิยม (Value) อีกทั้งได้นำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ ได้แก่ หลักอปริหานิยธรรม หลักอริยปทัสสัจจ หลักอภินิหารสัมปทา หลักพรหมวิหารธรรม พุทธกิจประจำวัน หลักสัพบุริสธรรม หลักสังคหวัตถุ สังคาสกสูตร และหลักอริยมรรค

จุดเด่นในการเขียนอธิบายประเด็นได้กระจ่าง ยกตัวอย่างมาประกอบ เนื้อหารอบด้าน ลึกซึ้ง และเป็นระบบ ภาษาเป็นมาตรฐานทางวิชาการ ให้ทัศนะของผู้เขียนที่สร้างเสริมปัญญาความคิดและสร้างความแข็งแกร่ง ใช้สำนวนที่เข้าใจง่าย มีการอ้างอิงบุคคล (บุคคลาธิษฐาน) และอ้างอิงหลักธรรม (ธรรมาธิษฐาน) ปกมีสีสันทนสวยงาม สะอาด เป็นสากล รูปเล่มมีขนาดเล็ก พกพาสะดวก และข้อมูลกระชับ

ควรพัฒนาในด้านเนื้อหา ที่นำมาประกอบมีมากจนเกินไป ไม่มีความเกี่ยวข้องในหลักการบริหาร เป็นธรรมชั้นสูง กระดาษมีพื้นสีเข้ม มองไม่ชัด ไม่มีเส้นหมึก มีการโปรโมตสินค้ามากเกินไป ขาดอรรถรส ใช้สำนวนกำกวม เพ้อมากจนเกินไป และแบ่งหัวข้อย่อยมากเกินไป

เอกสารอ้างอิง

- ณัฐวรรณ จิตตาคม. (2556). การประยุกต์ใช้พรหมวิหาร 4 ในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 42 (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).
- ทัศนีย์ สุขทวี, และคณะ. (2559). การบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ตามหลักการบริหาร 4M โรงเรียนในสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 22 จังหวัดนครพนม. วารสารบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร, 6(2), มกราคม-มิถุนายน.
- พระครูโกสุมสมณวัตร (สังวาลย์ กุสุโม/เมตตาเย). (2560). ศึกษาหลักสัพบุริสธรรมที่ส่งเสริมการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านในตำบลศรีณรงค์ อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์ (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).
- พระครูสมุห์สายัน ยุติโก (จุลปาน). (2560). การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร (สารนิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).

- พระณรงค์ วุฑฒิเมธี (สังขวิจิตร). (2556). การบริหารจัดการตามหลักทฤษฎีปาปนิกุลสูตรของบริษัท เอ็นอีซี อิน ฟอนเทียร์ (ไทย) จำกัด (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย).
- พระประเสริฐศักดิ์ ชีรธมโม (เลาหะปาเลศ). (2561). การศึกษาวิเคราะห์พุทธกิจในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในเมืองสาวัตถี. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 12(2), พฤษภาคม-สิงหาคม.
- พระมหาตัวธวัชวัฒน์ ธมฺมธโร (ถั่ววาป). (2564). แนวทางการบริหารงานบุคคลตามหลักกอบปรินิยธรรม 7 ของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดหนองคาย (วิทยานิพนธ์พุทธ ศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).
- พระมหาบุญมี มาลาวชิโร. (2553). พุทธบริหาร. กรุงเทพมหานคร: อิงค์ ปิยอน บุ๊คส์.
- พระรณชัย กิตติราโณ (สงศรี). (2561). การประยุกต์หลักใช้อริยมรรคมีองค์ 8 ในการดำเนินชีวิตของ ประชาชนในตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).
- พระสุนทร ธมฺมธโร (บุญคง). (2560). การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ในชุมชนวัดหนองสนม จังหวัดระยอง (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วรเชษฐ์ ไทอิน, และคณะ. (2566). อารักขสัมปทาเพื่อการดำรงอยู่และส่งเสริมพัฒนาประเพณีของชุมชนภาค อีสานตอนล่าง. วารสารวิชาการรัตนบุศย์, 5(1), มกราคม-เมษายน.
- ศศิณีภา ธารารักษ์. (2564). ศักยภาพป้องกันในสังคมพุทธ (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).
- อรุณลักษณ์ วรนิทรพันธุ์. (2565). การบริหารเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา สังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 7 (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).